

STATSMINISTER GRO HARLEM BRUNDTLAND

Tale ved åpningen av frigjørings- jubileet i Finnmark, mandag 24. oktober 1994 kl. 1400 i Malmklang

Deres Majesteter, utenriksminister Kosyrev, krigsveteraner og andre gjester.

Det er takknemlighet, vennskapet med vårt russiske nabofolk, og ærbødighet overfor de som gav sitt liv under krigen i denne landsdelen som preger minnene når vi i disse dager feirer 50-års jubileet for frigjøringen av Øst-Finnmark.

Selv om Vest-Finnmark vil vente til mai-dagene neste år med sin markering, ser vi frigjøringen av hele denne landsdel i et samlet perspektiv. Det var felles lidelser som rammet hele befolkningen i landsdelen. Finnmark ble prøvet hardere enn noe annet fylke i vårt land gjennom den taktikk som ble tatt i bruk av okkupasjonsmaketen. Det var den som førte til den verste folkefordriving i vårt folks historie.

Etter krigen har de mange vanskelige årene mellom Øst og Vest aldri fått overskygge minnene her i nord over den store innsats som ble gjort av sovjetiske soldater for å frigjøre vårt land. Den sovjetiske offensiven her i nord gjorde til sanne ordene til den fremtredende russiske krigshistoriker, Aleksander Suvorov. Han sa det slik: "Der hvor reinsdyrene kommer frem, kommer også den russiske soldat frem. Og der hvor reinsdyrene ikke kommer frem, vil ikke desto mindre den russiske soldat komme frem."

Det var den 24. oktober 1944 at sovjetiske tropper rykket inn i Kirkenes. Byen ble erobret dagen etter, og den 28. oktober 1944 var hele Sør-Varanger befridd. De fremste sovjetiske troppene stod fremme ved Tana-elven, og den siste kamp med tyske tropper fant sted natt til 6. november 1944. Men det hadde kostet: Under offensiven høsten 1944 hadde den 14. sovjetiske armé i alt over 15.000 falne og sårede, av disse 2.122 på norsk jord. Russiske kilder mener også at de samlede tap under hele felttoget i nord var 70.000 døde p.g.a. kulden og krigshandlingene.

Om kvelden 10. november kom den norske militærmisjon til Kirkenes og den følgende dag kom 2. bergkompani fra den norske brigade i Storbritannia. De første polititroppene fra Sverige kom til Kirkenes i januar 1945. Norske militære avdelinger ble satt opp av mannskaper som ble kalt inn etter at områdene var befridd og gitt utstyr av forskjellig opprinnelse, - tysk, russisk, engelsk. Med dette gjennomførte norske styrker lange og krevende marsjer under vinterforhold og gjorde en stor innsats både i Alta og på Sørøya. Vi retter i dag en varm takk til alle våre krigsveteraner for innsatsen for Norges frihet.

Øst-Finnmark og Sør-Varanger var de første deler av Norge som ble befridd etter den tyske okkupasjon, men det betød ikke slutten på savn og prøvelser for befolkningen. Innsatsen utenfra for å redde befolkningen i

Finnmark fra tvangsevakuering og okkupasjonsmaktens overgrep led under at de vestlige allierte var opptatt med den avsluttende offensiv på kontinentet. Det ble ikke satt av tropper eller humanitær hjelp til et område som lå så langt utenfor området der de allierte styrkene i Europa var engasjert.

Likevel ble det mulig, fra Øst-Finnmark, å gjennomføre unnsetnings- og hjelpeaksjoner lenger vest til den del av befolkningen som hadde unngått tvangsevakuering etterhvert som tyskerne trakk seg tilbake. Norske sivile og militære myndigheter kom igang med arbeidet, slik at da freden endelig kom den 8. mai 1945 var hele Finnmark besatt av norske tropper og under norsk administrasjon.

Vi skal berømme og minnes den store og uegennyttige hjelpen fra mange skøyteskipper og -mannskaper, som fraktet folk og forsyninger under operasjonene langs kysten, - kjentmenneskes lange og ensomme oppklaringsturer i "ingenmannsland", på vidda. Vi skal huske samefolkets bistand med reinskyss for patruljer som skulle tilbakelegge slitsomme strekninger, og ikke minst deres varme gjestfrihet, og direkte livberging av utslitte patruljer på vidda. Mange av de som på ulikt vis kjempet for Norges frihet er med oss idag.

Her er de sammen med oss - mange av de guttene som i sin ungdom kjempet og som opplevde store prøvelser. Dette er de menn som var med å vise vei den gang og som senere generasjoner skylder stor takk og ærbødighet.

Det er en ny tid i Europa. Vi kan glede oss over at vi igjen kan bygge opp normale forbindelser med vårt store naboland. Men på veien mot demokrati og utvikling har mange russere opplevd prøvelser som vi i Norge ikke har kjent i fredstid.

Det er vårt håp at vi nå går inn i en rikere periode for oppbygging av demokrati og samarbeid i hele Europa. Oppgavene er mange og mulighetene rike.

Det er vårt håp at den politiske prosessen som regjeringen har tatt initiativet til gjennom etableringen av "Barentsregion-samarbeidet" kan bli utdypet og utviklet gjennom direkte kontakt mellom folkene over landegrensene i denne aller nordligste del av Europa. Det er ikke nok å være gode naboer, det må også direkte kontakt og vennskap til når vi sammen skal bygge en ny felles fremtid. Da kan vi også se lysere på fremtiden.

Det var russerne som hjalp oss da vi trengte det mest. Den sovjetiske armé trakk seg også tilbake fra vårt land etter krigsinnsatsen. Denne delen av Nord-Europa har rike ressurser, i naturen og i menneskene selv. I den nye og byggende fase i vår verdensdels historie kan det ligge rike muligheter, muligheter for utvikling av handel, kultur og kommunikasjon. Kanskje mer enn noe annet ser vi behov for sterkere innsats for å bedre et sårbart

miljø som vi vet er utsatt for store farer. Det krever en innsats som landene i regionen ikke kan make alene.

Vi har kunnet glede oss over fred i de 50 år som er gått. Vi har en forpliktelse til å ivareta alle de muligheter freden gir. Vi må alle stå sammen bak forpliktelsen om aldri mer krig. Det sikrer vi best gjennom samarbeid.